

بخش خصوصی با شاخک‌های تیز خود از هم اکنون آن را رصد کرده است.

در چنین شرایطی، می‌توان شاهد شکل‌گیری تولیدکنندگان فرآورده‌های نفتی در بخش خصوصی بود که در عین تأمین نیاز بازارهای داخلی، در شکل‌گیری یک ایران صادرکننده بنزین نیز سهیم خواهند بود. ■

دلیل افزایش قیمت بنزین باشد. در این وضعیت، دولت می‌تواند بنزین به قیمت تمام شده را به آن دسته از مصرف‌کنندگانی که خواهان مصرف بنزین خارج از الگوی تعیین شده هستند، عرضه نماید بدون این که نگرانی شدیدی از عواقب انعکاس آن در قیمت تمام شده سایر کالاها و خدمات داشته باشد. ارائه خدمات به این دسته از مصرف‌کنندگان، فرصتی است که

اقدامات عملی و دعوت‌های دولت از بخش خصوصی داخلی و خارجی برای سرمایه‌گذاری در ساخت پالایشگاه در ایران، این حقیقت است که در سیستم قیمت‌گذاری یارانه‌ای، بخش خصوصی تضمین‌های لازم برای تولید کالاها یا ارائه یارانه را ندارد. به عبارت دیگر، با توجه به این که یارانه‌های این قبیل کالاها از سوی دولت پرداخت می‌شود، بنابراین دولت تنها عرضه‌کننده و فروشنده این کالاها به مصرف‌کنندگان و نیز خریدار و متقاضی انحصاری محصولات سایر تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان کالای یارانه‌ای محسوب می‌شود. در چنین شرایطی، بخش خصوصی پس از به نتیجه رسیدن سرمایه‌گذاری خود در تولید محصول، با یک خریدار بزرگ انحصاری به نام دولت مواجه است که باید به هر طریق ممکن برای کنار آمدن با این خریدار انحصاری تلاش کند. این شرایط جزء ویژگی‌های ماهوی بازارهای انحصاری بوده و تا زمانی که انحصار یک جانبه در بازار برقرار است، عرضه‌کنندگان را گریزی از مواجهه با آن نیست. بدیهی است، بخش خصوصی ترجیح می‌دهد از قرار گرفتن در چنین شرایطی دوری کند.

با رفع شرایط بازار انحصاری و ورود خریداران جدید (علاوه بر دولت) به بازار، تولیدکننده در سایه ایجاد رقابت، احساس امنیت بیشتری خواهد داشت. در خصوص بازار بنزین در ایران، حالت فوق هم اکنون در حال شکل‌گیری است.

مقابله کشورهای دارنده ذخایر با شرکت‌های نفتی

... و حالا قزاقستان

قزاقستان نیز به دنبال کاهش سهم شرکت‌های نفتی بین‌المللی در میادین نفت و گاز خود می‌باشد.

نکته مهمتر این است که قزاقستان کنونی، به هیچ وجه یک تولیدکننده کوچک نفت و گاز در بازارهای جهانی - همانند آنچه که در دهه ۱۹۹۰ بود - محسوب نمی‌شود. این در حالی است که بر اساس پیش‌بینی‌ها، نقش قزاقستان از جهت عرضه منابع نفت و گاز، در سال‌های آینده پررنگ‌تر خواهد شد. بر اساس اطلاعات ارائه شده از سوی شرکت کازمونایگاز (شرکت نفت دولتی قزاقستان)، مجموع سرمایه‌گذاری‌ها در دریای خزر از ۳/۸ میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵ به ۱۶/۸ میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ افزایش خواهد یافت. میزان تولید نفت قزاقستان در سال ۲۰۰۵ معادل یک میلیون و ۲۹۰ هزار بشکه در روز و میزان مصرف داخلی آن روزانه ۲۲۲ هزار بشکه بوده است. اما پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد تولید نفت این کشور تا سال ۲۰۱۵ به ۳/۵ میلیون بشکه در روز خواهد رسید. بدین ترتیب، قزاقستان را باید یک بازیگر مهم فعلی و یک بازیگر مهمتر در بازارهای نفت و گاز جهان طی سال‌های آینده دانست. در این میان، بالغ بر یک میلیون بشکه در روز از تولید اضافی نفت میدان نفتی کاشقان قزاقستان که بزرگترین میدان نفتی این کشور است، تأمین خواهد شد.

میدان نفتی کاشقان به عنوان بزرگترین میدان نفتی خارج از منطقه خاورمیانه و پنجمین میدان بزرگ

رشد قیمت‌های جهانی نفت خام با وجود افزایش ارزش سهام و ثبت رکوردهای تاریخی در سود شرکت‌های نفتی، در دسره‌های جدیدی را برای آنها به همراه داشته است. صورت مسئله بسیار ساده است: افزایش قیمت نفت موجب ادعای سهم بیشتر از سوی کشورهای دارنده ذخایر در مقابل شرکت‌های تولیدکننده شده است. پس از روسیه که با بهانه کردن عدم رعایت ملاحظات زیست محیطی توسط شرکت‌های شل و بی‌پی، بخش قابل ملاحظه‌ای از سهام آنها در پروژه ساخالین ۲ را به گازپروم منتقل کرد و سپس سری جدید ملی‌سازی منابع و ذخایر نفت و گاز در منطقه آمریکای جنوبی به ویژه در کشورهای ونزوئلا و پرو، اکنون نوبت قزاقستان است که سخت‌گیری‌های جدیدی را بر شرکت‌های نفتی خارجی اعمال کند.

بازیگری به نام قزاقستان

کشور قزاقستان که در حاشیه شمال شرقی دریای خزر واقع شده، مدعی مالکیت بخش عمده‌ای از ذخایر نفت و گاز این دریا است. ذخایر اثبات شده نفت و گاز قزاقستان رقمی بین ۹ تا ۴۰ میلیارد بشکه برآورده شده که با ذخایر دو عضو اصلی آپک یعنی الجزایر (با ۹ میلیارد بشکه) و لیبی (با ۴۰ میلیارد بشکه) قابل مقایسه است.

بنزین آزاد؛ آری یا خیر؟

در حالی که دولت مخالفت ضمنی خود را با عرضه بنزین به قیمت تمام شده از پیش اعلام کرده، اما به نظر می‌رسد با تقاضاهای گروه‌های مختلف مصرف‌کننده و نیز الزام دولت از سوی مجلس جهت عرضه بنزین به قیمت تمام شده بر اساس قانون بودجه سال ۱۳۸۶ کل کشور، طی ماه‌های آینده بنزین به نرخ تمام شده به برخی بخش‌های مصرف‌کننده عرضه شود. دولت در ماه‌های نخست اجرای طرح سهمیه‌بندی، تلاش دارد تا تمامی مجاری ارتباط بنزین با قیمت تمام شده کالاها و خدمات در کشور را مسدود و اتصالات این دو را قطع کند. تاکنون در این راستا، به خودروهایی فعال در ناوگان حمل و نقل عمومی (تاکسی‌ها، وانت بارها، مسافرکش‌های شخصی و آژانس‌های حمل و نقل مسافر) طبق الگوی نسبتاً قابل قبولی سهمیه بنزین با نرخ یارانه‌ای اختصاص یافته است و به تدریج سایر گروه‌های مشمول این قاعده شناسایی شده و در چتر حمایتی قرار می‌گیرند. همچنین دوره پیش‌استفاده از سهمیه بنزین برای فصول مسافرت و موارد خاص نیز افزایش یافته است.

در واقع، هدف رسیدن به نقطه‌ای است که دیگر هیچ ارتباط عملی بین هزینه بنزین (به قیمت تمام شده) با هزینه تولید سایر کالاها و خدمات در جامعه وجود نداشته باشد. در چنین شرایطی، هیچ عرضه‌کننده‌ای نمی‌تواند مدعی افزایش قیمت کالا و خدمات خود به

نفی جهان، در بخش شمالی دریای خزر نزدیک شهر آترو واقع شده است. این میدان که دارای ذخایری بالغ بر ۷ تا ۹ میلیارد بشکه معادل نفت خام (و به صورت بالقوه ۹ تا ۱۳ میلیارد بشکه) می باشد، توسط کنسرسیومی به رهبری شرکت آجیپ ایتالیا در حال توسعه است. سایر اعضای این کنسرسیوم، شرکت های اکسان موبیل آمریکا، شل و توتال فرانسه (هر یک با ۱/۵ درصد سهم) و شرکت های کانوکو فیلیپس، اینپکس و کازمونایگاز قزاقستان می باشند. در ابتدا قرار بود توسعه این میدان تا سال ۲۰۰۵ پایان یابد. اما با تأخیر اعلام شده از سوی گروه پیمانکار، این تاریخ به سال ۲۰۰۸ و سپس به سال ۲۰۱۰ تغییر کرد. اعلام تأخیر مجدد زمان راه اندازی توسعه میدان کاشقان، در اواخر ماه ژوئیه سال جاری از سوی شرکت انی (ENI) اعلام شد. اما اعلام انی، خبر ناخوشایند دیگری را به مقامات قزاقستان ارسال کرد: «هزینه های این طرح از ۵۷ میلیارد دلار به ۱۳۶ میلیارد دلار افزایش یافته است.» انی دلیل افزایش هزینه ها را تغییر در نرخ ارز و افزایش هزینه های امنیتی و زیست محیطی اجرای طرح اعلام کرده است.

پس از انتشار گزارش انی، نخست وزیر قزاقستان به سرمایه گذاران خارجی فعال در میدان نفتی کاشقان هشدار داد تأخیر در اجرای طرح و افزایش مداوم هزینه های اجرای آن موجب بی اعتبار شدن قرارداد خواهد شد. ماسیموف به شرکت های غربی گفت: «در این صورت باید مذاکرات جدیدی آغاز شود.»

بازنگری شود

کارشناسان صنعت نفت قزاقستان بر این باورند که ممکن است در این مرحله، دولت این کشور به اعمال جریمه های مالی اکتفا کند. اما بر اساس اخبار منتشر شده، پیش بینی هایی در خصوص بازبینی سهم شرکت های نفتی بین المللی در پروژه توسعه میدان کاشقان و افزایش سهم شرکت های نفتی داخلی قزاقستان صورت گرفته است. این دقیقاً همان اتفاقی است که چند ماه پیش در پروژه ساخلین روسیه برای شرکت های غربی افتاد. اما هنوز بسیاری از کارشناسان، این تحولات را با شگفتی دنبال می کنند. آنان می پرسند به راستی این همان قزاقستانی است که در دهه ۹۰ صدها مشوق مالی و مقرراتی را برای جلب شرکت های نفتی بین المللی ارایه کرده بود؟

در ماه آوریل و به فاصله کوتاهی از کاهش سهم شرکت های نفتی بین المللی در پروژه ساخلین روسیه، آقای ماسیموف اعلام کرد وزارت انرژی و منابع طبیعی قزاقستان، تمامی قراردادهای بخش نفت را مورد بازبینی قرار خواهد داد تا در خصوص نقض احتمالی مجوزهای صادر شده تصمیم گیری کند. قراردادهایی که ماسیموف به آنها اشاره دارد، بزرگترین میادین نفت و گاز قزاقستان را در بر می گیرد. میدان نفتی تنگیز یکی از این میادین است که با دارا بودن ۹ تا ۹ میلیارد بشکه ذخیره نفتی، حدود ۵۰ درصد سهام آن در اختیار شرکت شوران و

درصد متعلق به اکسان موبیل می باشد. همچنین ۳۲/۵ درصد سهام میدان نفتی قرچفانک با ۱/۲ میلیارد متر مکعب ذخایر گاز و ۱ میلیارد بشکه میعانات گازی و نفتی، در اختیار شرکت های انی و شرکت گاز انگلیس (BG) است. میدان کاشقان نیز که بزرگترین میدان نفتی کشف شده جهان در ۳۰ سال گذشته می باشد، جزء میادین مورد اشاره نخست وزیر قزاقستان می باشد. کارشناسان معتقدند افزایش بهای نفت در بازارهای جهانی طی سال های اخیر موجب شده تا گروهی در داخل دولت قزاقستان مصرانه خواهان بازنگری در شرایط قراردادهای نفتی منعقد شده با شرکت های نفتی بین المللی شوند. تجربه خوبی نیز در این زمینه وجود دارد. شرکت نفتی پترو قزاقستان که دارای مالکیت کانادایی است، در سال ۲۰۰۵ در اثر فشارهای وارده از سوی مقامات قزاقستان، این کشور را به نفع یک شرکت چینی (CNPC) ترک کرد. مقامات محلی جنوب قزاقستان از دولت شان خواسته بودند تا به دلیل آسیب های زیست محیطی، فعالیت این شرکت در این منطقه را متوقف کند. در نهایت، دولت قزاقستان از مقامات شرکت پترو قزاقستان خواست تا سوزاندن گاز حاصل از تولید نفت و گاز را در این منطقه متوقف سازند. نتیجه نیز روشن بود: شرکت کانادایی مجبور به

زمان بندی واگذاری ۱۷ شرکت نفتی

طریق بورس و در صورت عدم شرایط لازم برای پذیرش در بورس، از طریق مزایده عمومی واگذار کند. سازمان خصوصی سازی، فهرست درصد و برنامه زمان بندی شرکت های قابل واگذاری زیرمجموعه شرکت های مادر تخصصی وزارت نفت را به شرح جدول ذیل اعلام کرده است.

بر اساس تصویب هیأت وزیران، زمان بندی و درصد سهام قابل واگذاری ۱۷ شرکت زیرمجموعه شرکت های مادر تخصصی وزارت نفت تأیید شده است. در این میان، سازمان خصوصی سازی مکلف شده تا هر یک از شرکت های یاد شده را که شرایط واگذاری به روش بورس را داشته باشند، ترجیحاً از

چهره شرکت های نفتی قابل واگذاری

زمان واگذاری	درصد سهام قابل واگذاری	زیرمجموعه	شرکت
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی نفت ایران	شرکت حفاری شمال
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی نفت ایران	شرکت خدمات مهندسی و توربین
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی نفت ایران	شرکت خدمات ترابری و پشتیبانی نفت
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی نفت ایران	شرکت پتروپارس
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی نفت ایران	شرکت پترو ایران
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی گاز ایران	شرکت گاز استان همدان
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی گاز ایران	شرکت گاز استان سمنان
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی گاز ایران	شرکت گاز استان چهارمحال بختیاری
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی گاز ایران	شرکت گاز استان زنجان
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی گاز ایران	شرکت پالایش گاز بید بلند ۱
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران	شرکت پالایش نفت اصفهان
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران	شرکت پالایش نفت تبریز
۱۳۸۶	۸۵/۰	شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران	شرکت پتروشیمی تندگویان
۱۳۸۶	۱۰۰/۰	شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران	شرکت پتروشیمی بیستون
۱۳۸۶	۴۹/۹۹	شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران	شرکت پتروشیمی فن آوران
۱۳۸۶	۴۹/۰	شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران	شرکت پتروشیمی امیرکبیر
۱۳۸۶	۴۹/۰	شرکت ملی صنایع پتروشیمی ایران	شرکت پتروشیمی غدیر

استخراج: واحد اطلاعات و اخبار ماهنامه «اقتصاد ایران» از گزارش های سازمان خصوصی سازی.